

Socialutskottets betänkande 2024/25:SoU4

Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändring i tandvårdslagen och lagen om statligt tandvårdsstöd.

Regeringens lagförslag innebär att åldersgränsen för den avgiftsfria barn- och ungdomstandvården ska sänkas från 23 till 19 år och att åldersgränsen för att kunna få del av statligt tandvårdsstöd på motsvarande sätt ska sänkas från 24 till 20 år.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandena.

I betänkandet finns en reservation (S, V, MP).

Behandlade förslag

Proposition 2023/24:158 Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård.

Tre yrkanden i följdmotioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut3

Redogörelse för ärendet4

Utskottets överväganden.....5

 Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård.....5

 Utskottets ställningstagande.....8

Reservation9

 Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård (S, V, MP)9

Bilaga 1

Förteckning över behandlade förslag10

 Propositionen10

 Följdmotionerna10

Bilaga 2

Regeringens lagförslag11

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125),
2. lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2023/24:158 punkterna 1 och 2 samt avslår motionerna

2024/25:43 av Karin Rågsjö m.fl. (V),

2024/25:107 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S) och

2024/25:141 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP).

Reservation (S, V, MP)

Stockholm den 14 november 2024

På socialutskottets vägnar

Christian Carlsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Christian Carlsson (KD), Fredrik Lundh Sammeli (S), Carita Boulwén (SD), Mikael Dahlqvist (S), Jesper Skalberg Karlsson (M), Anna Vikström (S), Leonid Yurkovskiy (SD), Gustaf Lantz (S), Malin Höglund (M), Karin Rågsjö (V), Christofer Bergenblock (C), Mona Olin (SD), Christian Lindefjärd (SD), Karin Sundin (S), Thomas Ragnarsson (M), Katarina Luhr (MP) och Gulan Avci (L).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2023/24:158 Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård och tre yrkanden i följdmotioner. Regeringens förslag till riksdagsbeslut och förslagen i motionerna finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

I propositionen finns en redogörelse för ärendets beredning fram till regeringens beslut om propositionen.

Utskottets överväganden

Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i tandvårdslagen och regeringens förslag till lag om ändring i lagen om statligt tandvårdsstöd. Regeringens lagförslag innebär att åldersgränsen för den avgiftsfria barn- och ungdomstandvården ska sänkas från 23 till 19 år och att åldersgränsen för att kunna få del av statligt tandvårdsstöd på motsvarande sätt ska sänkas från 24 till 20 år.

Jämför reservationen (S, V, MP).

Propositionen

Avgiftsfri tandvård till och med 19 år

Regeringen föreslår att folktandvården ska svara för regelbunden och fullständig tandvård för personer till och med det år då de fyller 19 år, specialisttandvård för personer från och med det år då de fyller 20 år och övrig tandvård för personer från och med det år då de fyller 20 år i den omfattning som regionen bedömer lämplig. Statligt tandvårdsstöd ska få lämnas för tandvårdsåtgärder som slutförs från och med det år då patienten fyller 20 år.

Regeringen ser det som angeläget att styra offentliga resurser till de patienter som har störst behov av tandvård och redogör för att utredningens analys av besöksmönster och tandhälsa i olika åldersgrupper i betänkandet När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa (SOU 2021:8) indikerar att patienter mellan 20 och 23 år i dag besöker tandvården oftare än vad som är motiverat givet deras tandhälsa. Därför bedömer regeringen att det bättre skulle svara mot principen om tandvård efter behov om gruppen unga vuxna mellan 20 och 23 år omfattades av bestämmelserna om statligt tandvårdsstöd.

Vidare konstaterar regeringen att den avgiftsfria tandvården för barn och unga vuxna tar betydande resurser i anspråk inom folktandvården och gör bedömningen att en sänkt åldersgräns för avgiftsfri tandvård till barn och unga vuxna till 19 år kan förbättra folktandvårdens förutsättningar att i en tid av knappa personella resurser klara sitt lagreglerade uppdrag och åtagande. Därutöver bedömer regeringen att en sänkt åldersgräns för avgiftsfri tandvård skapar resurser och kapacitet för en reform av tandvårdens högkostnadsskydd, där äldre personer med sämst munhälsa ska prioriteras.

Enligt regeringen kan det förvisso ur ett samhällsodontologiskt perspektiv vara väl motiverat att erbjuda avgiftsfri tandvård till unga vuxna. Ju högre upp

i åldern en person kostnadsfritt kan göra regelbundna förebyggande tandvårdsbesök, desto större är förutsättningarna för att personen bibehåller en regelbunden tandvårdskontakt och en god tandhälsa senare i livet. Regeringen konstaterar att enligt utredningen har reformen om höjd åldersgräns inneburit att besöksfrekvensen i tandvården för patienter mellan 20 och 23 år är högre i dag än före reformen. Det finns en risk att dessa patienter kommer att avstå från tandvård när de själva kommer att behöva bära en del av kostnaden. Som ovan anförts av regeringen indikerar dock utredningens analys att patienter mellan 20 och 23 år i dag besöker tandvården oftare än vad som är motiverat givet deras tandhälsa.

Sammanfattningsvis bedömer regeringen att avgiftsfri tandvård till unga vuxna i åldersgruppen 20–23 år innebär att offentliga resurser inte används på ett sätt som bidrar till ett mer jämlikt och resurseffektivt tandvårdssystem. Den nuvarande åldersgränsen för avgiftsfri tandvård står inte i överensstämmelse med principen om att den med störst behov ska ges företräde till tandvården. Åldersgränsen ökar dessutom regionernas åtagande på ett sätt som riskerar att leda till undanträngningseffekter och kapacitetsbrist, vilket försvårar regionernas förutsättningar att erbjuda tandvård till patienter med större behov. Enligt regeringens bedömning väger dessa argument tyngre än de skäl som kan anföras för att behålla åldersgränsen på samma nivå som i dag.

Regeringen har gett en utredare i uppdrag att föreslå hur tandvårdens högkostnadsskydd kan stärkas för att mer likna högkostnadsskyddet i övrig vård (dir. 2023:138). Äldre med sämst munhälsa ska prioriteras, men ett starkt högkostnadsskydd kan även ge unga vuxna med sämre munhälsa möjlighet till god tandvård. I budgetpropositionen för 2024 aviseras att regeringen avser att införa dubbelt allmänt tandvårdsbidrag för personer i åldern 20–23 år. Därutöver har regeringen gett Socialstyrelsen i uppdrag att bedöma förutsättningarna för ett införande av en nationell modell för riskbedömning inom tandvården (S2023/01524).

Personuppgiftsbehandling

Regeringen bedömer att den personuppgiftsbehandling som förslaget om sänkt åldersgräns för det statliga tandvårdsstödet ger upphov till är förenligt med EU:s dataskyddsförordning. Den befintliga reglering som finns på området är tillräcklig för personuppgiftsbehandlingen. Någon ytterligare reglering om denna behandling behöver inte införas.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2025. För en tandvårdsbehandling som har påbörjats före ikraftträdandet ska de äldre bestämmelserna om avgiftsfrihet för barn och unga fortfarande gälla. De äldre bestämmelserna ska också gälla för en tandvårdsbehandling som regionen före ikraftträdandet har beslutat ska vara avgiftsfri för patienten.

Pågående arbete

I oktober 2024 lämnades slutbetänkandet Tiotandvård – ett förstärkt högkostnadsskydd för tandvård (SOU 2024:70). Utredningen föreslår bl.a. att ett förstärkt skydd mot höga kostnader för tandvård införs. Syftet med förslaget är att successivt minska tandvårdskostnaderna för patienter med ett av behandlaren konstaterat tandvårdsbehov och därigenom bidra till en bättre munhälsa för hela befolkningen. Den förstärkta tandvårdsersättningen till patienten föreslås benämnas tiotandvård. Tiotandvård ska omfatta behandling av sjukdom och smärta, reparativ vård samt rehabiliterande och habiliterande vård. För sådan tandvård föreslås patienten betala 10 procent av referenspriset, alternativt 10 procent av vårdgivarens pris om detta är lägre.

För behandling i det statliga tandvårdsstödet som inte omfattas av tiotandvård gäller bestämmelserna om generell tandvårdsersättning, dvs. det högkostnadsskydd som finns i dag. Utredningen föreslår att perioden för när allmänt tandvårdsbidrag får användas förlängs till tre år och att det särskilda tandvårdsbidraget höjs från högst 600 kronor till högst 1 000 kronor per halvår och giltighetsperioden förlängs till ett år.

Vidare föreslår utredningen att vårdgivare ersätts av staten för tiotandvård enligt referenspris, med avdrag för patientens kostnad på 10 procent – dvs. det patienten själv betalar. Det innebär att vårdgivarens pris inom tiotandvård regleras, till skillnad från övrig tandvård inom det statliga tandvårdsstödet där prissättningen är fri.

I det första steget av reformen föreslås kriteriet för vilka patienter som ska omfattas av tiotandvård vara patientens ålder. Den ålder som föreslås är 67 år och äldre.

Betänkandet bereds i Regeringskansliet.

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:107 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S) föreslås att riksdagen avslår regeringens proposition. Den förra regeringen beslutade att ge en särskild utredare i uppdrag att se över hur tandvårdssystemet kunde utvecklas för att bli mer resurseffektivt och jämlikt. Utredningen skulle bl.a. utreda och föreslå modeller för ett nytt eller justerat statligt högkostnadsskydd. I mars 2021 överlämnade utredningen sina förslag till regeringen och föreslog då ett nytt högkostnadsskydd (SOU 2021:8). Som en del av finansieringen av förslaget föreslogs samtidigt besparingar på tandvårdsområdet i form av sänkta åldersgränser för avgiftsfri barn- och ungdomstandvård samt för det statliga tandvårdsstödet. Den nu aktuella propositionen innebär att regeringen ensidigt går fram med besparingarna utan att samtidigt lämna några förslag om förbättringar. Detta är en lösning som avvisas av motionärerna.

I kommittémotion 2024/25:43 av Karin Rågsjö m.fl. (V) föreslås att riksdagen avslår propositionen. Motionärerna är kritiska mot regeringens hantering av tandhälsan. Att säkerställa att barn och unga går till tandläkaren skapar förutsättningar för en långvarig god tandhälsa. Vänsterpartiets

reformplaner för tandvården i Sverige syftar till ökad jämlikhet, förbättrad tillgänglighet och en bättre generell tandhälsa hos befolkningen. Motionärerna vill införa ett verkligt högkostnadsskydd inom tandvården. Det skulle ge en betydande fördelningspolitisk effekt.

I kommittémotion 2024/25:141 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP) föreslås att riksdagen avslår propositionen. Motionärerna anser att sänkningen av åldersgränsen inte ska göras och beklagar det beslut som regeringen har fattat. Det finns ett flertal problem med tandvården i dag, men att ta bort avgiftsfri tandvård för unga vuxna är inte rätt sätt att lösa problemen, och det finns ännu inget nytt system på plats som motiverar det.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan bedömer regeringen att avgiftsfri tandvård till unga vuxna i åldersgruppen 20–23 år innebär att offentliga resurser inte används på ett sätt som bidrar till ett mer jämlikt och resurseffektivt tandvårdssystem. Den nuvarande åldersgränsen för avgiftsfri tandvård står inte i överensstämmelse med principen om att den med störst behov ska ges företräde till tandvården. Åldersgränsen ökar dessutom regionernas åtagande på ett sätt som riskerar att leda till undanträngningseffekter och kapacitetsbrist, vilket försvårar regionernas förutsättningar att erbjuda tandvård till patienter med större behov. Enligt regeringens bedömning väger dessa argument tyngre än de skäl som kan anföras för att behålla åldersgränsen på samma nivå som i dag. Utskottet delar regeringens bedömning och anser att riksdagen av de skäl som anförts bör anta regeringens lagförslag. Motionerna 2024/25:107 (S), 2024/25:43 (V) och 2024/25:141 (MP) bör därmed avslås.

Reservation

Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård (S, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Mikael Dahlqvist (S), Anna Vikström (S), Gustaf Lantz (S), Karin Rågsjö (V), Karin Sundin (S) och Katarina Luhr (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2024/25:43 av Karin Rågsjö m.fl. (V),

2024/25:107 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S) och

2024/25:141 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP) samt

avslår proposition 2023/24:158 punkterna 1 och 2.

Ställningstagande

Vi är kritiska mot regeringens hantering av tandhälsan och beklagar det beslut som regeringen har fattat. Den förra regeringen beslutade att ge en särskild utredare i uppdrag att se över hur tandvårdssystemet kunde utvecklas för att bli mer resurseffektivt och jämlikt. Utredningen skulle bl.a. utreda och föreslå modeller för ett nytt eller justerat statligt högkostnadsskydd. I mars 2021 överlämnade utredningen sina förslag till regeringen och föreslog då ett nytt högkostnadsskydd (SOU 2021:8). Som en del av finansieringen av förslaget föreslogs samtidigt besparingar på tandvårdsområdet i form av sänkta åldersgränser för avgiftsfri barn- och ungdomstandvård samt för det statliga tandvårdsstödet. I stället för att gå vidare med utredningens förslag tillsatte regeringen en ny utredning som har försenat möjligheterna att få på plats ett nytt högkostnadsskydd. Den nu aktuella propositionen innebär att regeringen ensidigt går fram med besparingarna utan att samtidigt lämna några förslag om förbättringar. Därmed har möjligheterna att införa ett nytt högkostnadsskydd för tandvård försenats. Vi avvisar denna lösning.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2023/24:158 Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125).
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2008:145) om statligt tandvårdsstöd.

Följdmotionerna

2024/25:43 av Karin Rågsjö m.fl. (V):

Riksdagen avslår proposition 2023/24:158 Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård.

2024/25:107 av Fredrik Lundh Sammeli m.fl. (S):

Riksdagen avslår regeringens proposition.

2024/25:141 av Ulrika Westerlund m.fl. (MP):

Riksdagen avslår proposition 2023/24:158 Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i tandvårdslagen
(1985:125)

Härigenom föreskrivs att 7 § tandvårdslagen (1985:125) ska ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*7 §¹

Folk tandvården ska svara för

1. regelbunden och fullständig tandvård för personer till och med det år då de fyller 23 år,

2. specialisttandvård för personer från och med det år då de fyller 24 år, och

3. övrig tandvård för personer från och med det år då de fyller 24 år i den omfattning som regionen bedömer lämplig.

1. regelbunden och fullständig tandvård för personer till och med det år då de fyller 19 år,

2. specialisttandvård för personer från och med det år då de fyller 20 år, och

3. övrig tandvård för personer från och med det år då de fyller 20 år i den omfattning som regionen bedömer lämplig.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för en tandvårdsbehandling som har påbörjats före ikraftträdandet.
 3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för en tandvårdsbehandling som regionen före ikraftträdandet har beslutat ska vara avgiftsfri för patienten.

¹ Senaste lydelse 2019:860.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (2008:145)
 om statligt tandvårdsstöd

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 4 § (2008:145) om statligt tandvårdsstöd ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.
4 §¹

Statligt tandvårdsstöd får lämnas för tandvårdsåtgärder som slutförs från och med det år då patienten fyller 24 år. Bestämmelser om avgiftsfri tandvård för personer till och med det år då de fyller 23 år finns i 7 § 1 och 15 a § första stycket tandvårdslagen (1985:125).

Statligt tandvårdsstöd får lämnas för tandvårdsåtgärder som slutförs från och med det år då patienten fyller 20 år. Bestämmelser om avgiftsfri tandvård för personer till och med det år då de fyller 19 år finns i 7 § 1 och 15 a § första stycket tandvårdslagen (1985:125).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

¹ Senaste lydelse 2016:1287.